

NIKOLA PAŠIĆ O DOBROVOLJAČKOM KORPUSU U RUSIJI 1917.

Dokument koji niže objavljujemo našli smo u Arhivu Jugoslavije u Beogradu u fondu: Prepiska poslanstva u Londonu sa Ministarstvom inostranih dela, godine 1917. To je instrukcija predsednika srpske vlade Nikole P. Pašića Jovanu M. Jovanoviću, poslaniku Srbije u Londonu, 1917. godine, o razmiricama koje su postojale tada u Rusiji među Srbima, Hrvatima i Slovencima u dobrovoljačkom korpusu.

Povod za instrukciju dao je Pavle Miljukov, tadašnji ruski ministar spoljnih poslova u vladi kneza Ljvova. On je preko svog otpravnika poslova kod srpske vlade na Krfu intervenisao da se srede prilike u dobrovoljačkom pokretu u Rusiji. Miljukov je bio poznati bugarofil, ali je posle februarske revolucije 1917. i svog ulaska u vladu kneza Ljvova uveliko izmenio to svoje gledište, jer je revolucionarni talas ruskog proletarijata iz temelja poljuljao sve preživle snage staroga ruskog društva pa i samog Miljukova. U takvoj situaciji, on je računao čak i na potporu male Srbije ukazujući joj na bolju budućnost. To je konstatovala još i Milada Paulová u svojoj knjizi o Jugoslavenskom odboru, a to se vidi i iz sledećeg obaveštenja koje je Pašić poslao sa Krfa 5. maja 1917. Jovanoviću u London: »Dobio sam preko otpravnika ruskog ovu Miljkovljevu izjavu: I pri novom ustrojstvu Rusije simpatije Rusije ka Srbiji neizmjenjene. Pitanje o vaspostavljanju Srbije i o njenim budućim granicama biće rešeno saglasno sa proklamovanim principima slobode narodnosti kad nastane momenat za nov red stvari. Srbija može računati na moćno držanje Rusije u ostvarljivosti njenih nacionalnih ideala (isti Arhiv).

Puniju svetlost na postavljeno pitanje baca sama Pašićeva instrukcija, koja in extenso glasi:

Ministère des Affaires étrangères
du Royaume de Serbie
No Pov. 1716

Krf, 20 aprila 1917

Gospodine Poslaniče,

Danas sam, ležeći u krevetu, primio ruskog otpravnika poslova Gospodina Pelekina, koji od nekoliko dana navaljuje da ga primim, i ako ležim i nikoga ne primam, govoreći da ima važno saopštenje lično meni da učini. Pretpostavljajući da doista ima kakva važna lična saopštenja primio sam ga najzad.

G. Pelekin mi je saopštio da je dobio od G. Miljukova naredbu da mi učini ovu izjavu:

»Još od početka rata Ruska Vlada dala je dokaza da stvarno pomaže srpske pretenzije odnosno Ujedinjenja Srbo-Hrvata-Slovenaca. U svoje vreme saizvolela je i pomagala da se obrazuje srpski dobrovoljački korpus od zarobljenih Srba, Hrvata i Slovenaca. Ali sada u dobrovoljačkom korpusu ne idu stvari kao što bi trebalo. Nastale su nesuglasice, trvenja pa i otvorene svađe, i što je još gore neki dezertiraju i izjavljuju da ne žele ostati u srpskom dobrovoljačkom korpusu. Neki su već izašli. Komandant đeneral Živković obraća se vlastima i traži da se neki kazne, uklone i t. d. U samom korpusu vode se agitacije između Srba i Hrvata i Slovenaca. Neki se žale da im komandanti ne dozvoljavaju da se nazivaju Hrvatima ili Slovincima. Srpski agitatori, opet, ne vode računa o tome, da je korpus sastavljen od Jugoslovena, te grde i ruže Hrvate i Slovence, i obe strane traže pomoć ruskih vlasti.

Gospodin Miljukov skreće pažnju Srpskoj Vladi na ove nepovoljne pojave, jer, ako se ne obustave i ne stalože, mogu imati štetne posledice ne samo za dobrovoljački korpus, već u opšte na političko rešenje jugoslovenskog problema. Moli da se izdaju instrukcije komandantima i drugim agitatorima u smislu tolerancije, sloge i zajedničkog rada.«

Na tu izjavu, koja je u suštini izložena, odgovorio sam ovo:

Još za vreme moje posete tog dobrovoljačkog korpusa saznao sam, da postoji tendencija kod nekih Hrvata, da se srpski dobrovoljački korpus naimenuje jugoslovenskim korpusom i da se vodi pod zastavama: srpskom, hrvatskom i slovenačkom. U opšte primetio sam tendenciju da se velikosrpska ideja suzbija time, što bi se oslobođenje izvršilo ne pod imenom srpskim nego jugoslovenskim. Onda je u dobrovoljačkom korpusu bilo oko 90% Srba a ostalih 10% Hrvata i Slovenaca. U toj agitaciji isticali se oni Hrvati, koji su pripadali Frankovačkoj partiji, a sa srpske strane oni, koji su želeli da u Veliku Srbiju uđu svi Hrvati i Slovenci i da se ne obeležavaju naročitim plemenskim imenima. Onda su dva ili tri nepomirljiva Hrvata izašla iz korpusa, i stvar se na tome svršila.

Docnije, kad je korpus upotrebljen u Dobrudži i kad je gotovo on sam podneo teret borbe sa Bugarima, u kojoj je prepolovljen bio, nastale su još i jače prepirke, naročito oko toga, što su im pređe data obećanja, da će taj korpus biti upotrebljen kad se dođe na austro-ugarsku teritoriju. No i ta je nesuglasica oslabila i gotovo prestala.

Ali sa prevratom u Rusiji, kad se je vojska umešala i obrazovali komiteti vojno-radnički, pojavili se u korpusu odmah zahtevi da se i u njemu obrazuju komiteti, da pored Đenerala Komandanta budu ljudi, koji će motriti na to kako će se vojska upotrebljavati i t. d. Prvo je nastao otvoreni sukob između Komande dobrovoljačkog korpusa i vojnika, koji su zahtevali, da se odmah obrazuju vojno-radnički komiteti. Komanda, vodeći računa o prilikama i pokretu u Rusiji, izašla je donekle na susret, ali nije primila sve postavljene zahteve. Pa kako je situacija bila pogodna i za frankovačke pristalice, da oduzmu srpsko ime korpusu, to su odmah otpočeli agitaciju u tom smislu, da se korpus rasturi ako ne primi ime »Jugoslovenski«. Neki su Hrvati već istupili iz korpusa i počeli se žaliti i tužakati na Komandanta i Komandire korpusa. S druge pak strane Komandant korpusa tražio je upotrebu strožijih mera: udaljavanje iz korpusa i kažnjavanje agitatora i t. d.

Tako je ta stvar pređe stajala po našem saznanju.

O ovom pitanju pozabaviće se odmah Kraljevska Vlada i daće instrukcije Komandantima korpusa u smislu tolerancije prema onima, koji žele preustrojstvo korpusa. Kraljevska Vlada doneće rešenje, dakle, o tome da li treba dozvoliti da se u dobrovoljačkom korpusu obrazuju zasebni bataljoni, pukovi ili divizije prema želji Hrvata i Slovenaca; da li tako sastavljenom korpusu treba dati ime »Jugoslovenski«, ili ostaviti svakom plemenu da radi šta hoće i obrazuje za sebe dobrovoljačke jedinice pod imenom hrvatskim, srpskim i slovenačkim.

Na tome se svršilo i saopštenje i moj odgovor.

Saopštavajući Vam prednje u najstrožijem poverenju s molbom da ga primite k znanju, čast mi je zamoliti Vas, da ovo saopštenje Ruske Vlade u svome radu uvek imate pred očima, ne pokazujući nikom da što o tome znate.

Prema takvom stanju stvari u korpusu moje je mišljenje da se postupi ovako:

Očevidno je da izvor te agitacije leži u tajnoj želji da se ne stvori Velika Srbija, u kojoj se neće čuti ime hrvatsko i slovenačko. U nju su umešani dvostruki elementi. Tu su prvo oni, koji doista žele oslobođenje od Austro-Ugarske, ali da novo stvorena država nosi ime i znake i stare hrvatske, pa u nekoliko i slovenačke države, a drugo, oni, koji ne žele oslobođenje od Austro-Ugarske, pa bi želeli da Austro-Ugarska ostane, samo da se pretvori u trijalizam, t. j. oni, koji su pre svega Austrijanci, a posle Hrvati i Slovenci; ali o tome sada ne govore i kriju svoja osećanja.

Pitanje o tome, kako će se urediti buduća država Srba, Hrvata i Slovenaca, svi uviđavniji ljudi ostavljaju za docnije, da se reši kad tome dođe vreme. A vreme će za to biti, kad se doista oslobode svi Srbi, Hrvati i Slovenci i pitanje poveri naročito izabranim predstavnicima troimenog naroda, jer onda njegovo rešenje neće dovesti u pitanje oslobođenje troimenog naroda i neće oslabiti energiju, rad i jednodušnost sva tri plemena da se svi zajednički oslobode neprijatelja i ropstva.

Isticanje rešenja toga pitanja za vreme rata slabi jedinstvo snaga i jednodušnost troimenog naroda prema opštem neprijatelju i pruža zgodne prilike onim našim susedima, koji se boje jedinstvenog državnog ujedinjenja sva tri plemena, da pojačavaju separatističke tendencije i da pomažu zasebno stvaranje triju država, ili jedne ali sastavljene od tri razne države sa raznim istorijskim životom. Dalje, daje zgodne prilike Italijanima, Bugarima, Mađarima i Rumunima da podržavaju rad onih naših troimenih elemenata, koji se boje jedinstva Srbo-Hrvata-Slovenaca i koji se sada hvataju za ime Jugoslavija ili za federalno jedinstvo, samo da ne bude Velike Srbije sastavljene od sva tri plemena.

Najprirodnije ime velike jugoslovenske države jeste Kraljevstvo Srba, Hrvata, Slovenaca ili srpsko-hrvatsko-slovenačko Kraljevstvo. Mnogi pak smatraju da im je ugodnije ime Jugoslavija, nego srpsko-hrvatsko-slovenačko Kraljevstvo, jer u tome vide da će im Srbin dominirati nad ostalim imenima; premda stroga pravda zahteva da ime srpsko preovlađuje, jer Srba ima dva puta više od Hrvata i Slovenaca (7,200.000 prema 3,500.000).

Sad treba težiti da se izbegne rešenje toga pitanja, jer ga ne mogu rešiti nadležni faktori sva tri plemena. Ali kad je već jednom pokrenuto onda treba stati na ovo gledište:

Srbi, Hrvati i Slovenci rade zajedno da se oslobode i za to njihov rad treba da nosi ime srpsko-hrvatsko-slovenačko. Kad se oslobode i izaberu svoje predstavnike, onda će ovi rešavati o formi državne zajednice i o imenu njenom.

Prema tome ne bi trebalo stajati na put želji da se srpski dobrovoljački korpus nazove: korpus Srba-Hrvata-Slovenaca i da se obrazuju srpske, hrvatske i slovenačke jedinice prema broju prijavljenih. Recimo primera radi da bi onda imali: pet srpskih pukova, jedan hrvatski i jedan ili dva slovenačka bataljona, sa svojim sopstvenim komandantima i svi bi stajali pod komandom srpskog Đenerala Živkovića. Korpus bi nosio ime »Dobrovoljački korpus Srba, Hrvata, Slovenaca«.

Kad Hrvati i Slovenci vide da ne mogu imati toliko pukova koliko imaju Srbi, da su mnogo slabiji, onda će umanjiti svoje agitacije za zaseban rad.

Rešenje pitanja zavisi od takta, umešnosti i pažljivosti. Ako se prvo dozvoli, da svako pleme ima svoju zastavu, onda bi se Srbi borili pod srpskom, Hrvati pod hrvatskom a Slovenci pod slovenačkom. U tom bi se slučaju izbeglo stvaranje jedne naročite zastave, koja ne postoji.

Prema tim tendencijama i mislima, koje sam ovde izložio, treba se kretati i svoj rad podešavati. U svakom slučaju naši ljudi u korpusu i van korpusa treba da budu smotreni, uzdržljivi i uvek jednaki prema Srbinu, Hrvat i Slovencu.

Mi moramo biti tolerantni.

Izvolite primiti, Gospodine Ministre, uverenje moga odličnog poštovan̄ja.

Nik. P. Pašić.

(Priopćio *A. Lainović*)

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

IVAN KAMPUŠ

OLEG MANDIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB